

Ivanka Zajc Cizelj

Izobraževanje odraslih v okviru celjskih drštev do leta 1918

Zakonski predpisi, ki so urejali delovanje društev

Do leta 1840, ko je izdala prve predpise za ustanavljanje društev in postopanje z njimi, Avstrija ni poznala nobenih splošno veljavnih predpisov o društvih; omejevala se je le na odobritev pravil večjih in pomembnejših društev.

Ustava iz leta 1849 je zagotavljala ustanavljanje društev brez vsakega oblastnega dovoljenja, v kolikor cilji oziroma sredstva združevanja niso bila protizakonita in državi nevarna. Po društvenem patentu iz leta 1852 so se društva lahko ustanovljala le z dovoljenjem vlade.

Osnova za zakon o društvih in zakon o zborovanjih je bil 12. člen avstrijskega državnega zakona o splošnih pravicah državljanov iz leta 1867. Oba sta bila sprejeta v državnem zboru v novembru leta 1867.¹

Ustanovitelji društva so morali pred začetkom delovanja društva pismeno obvestiti politično deželno glavarstvo in predložiti statut, iz katerega je moralo biti razvidno:

- namen društva, sredstva s katerimi bo ta namen dosežen ter način pridobivanja sredstev,
- kraj delovanja,
- pravice in dolžnosti članov,
- način delovanja društva,
- kdo bo društvo zastopal navzven,
- kako se bodo urejala nesoglasja in spori med člani društva,
- kako postopati ob eventualni ukinitvi društva.

Če je pristojna deželna oblast na osnovi predloženih dokumentov ugotovila, da bi bilo predlagano društvo lahko državi nevarno ali da ni osnovano v skladu z veljavnimi predpisi, ni dovolila njegove ustanovitve. V kolikor ni bilo nič spornega je bil lahko sklican ustanovni zbor. Tri dni po začetku delovanja je moralo društvo sporočiti gosposki podatke o članih, še posebej o tistih, ki bodo zastopali društvo navzven.

Društveni zbori so bili javni, vendar so se jih lahko udeležili le člani in povabljeni gostje. Na

zборе ni bilo dovoljeno nositi orožja. Vsako društveno zborovanje je moralo biti najavljeno najmanj 24 ur pred pričetkom; gosposka je lahko nanj poslala svojega predstavnika ali pa ga prepovedala, če je ugotovila, da ni v skladu s predpisi.²

O shodih, ki niso bili omejeni samo na povabljenе goste, je morala biti obveščena pristojna gosposka pismeno najmanj tri dni pred najavljenim datumom. Shode na prostem in tudi javne obhode je morala gosposka vnaprej dovoliti; lahko je na te zборе poslala enega ali več predstavnikov. Predsednik in redarji so morali skrbeti za zakonitost zborovanja ter javni red in mir.³

Ti predpisi so veljali do leta 1919.

Celjska društva v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja

Arhivsko gradivo o delovanju društev je zelo slabo ohranjeno. Spisi, ki so nastajali z delovanjem posameznih društev so se le redko ohranili; za Celje je ohranjeno le arhivsko gradivo (zapisniki sej) celjske čitalnice, moškega pevskega zbora in celjskega pevskega društva, nekaj gradiva o delovanju nekaterih drugih društev se je ohranilo le posredno v upravnem gradivu (statuti, obvestila o prireditvah). Delno lahko sledimo društvenim prireditvam tudi v časopisih, v kolikor so društva na ta način obveščala svoje člane ali če je šlo za prireditev, ki je imela namen pritegniti tudi nečlane. Delno so v časopisih tudi poročila o posameznih prireditvah (predvsem kulturnih) in občnih zborih. V arhivskem gradivu Mestne občine Celje se je ohranilo kar nekaj seznamov društev in podružnic, ki so delovala v Celju in bližnji okolici, najstarejši tak seznam sega v leto 1893; v njem so našeta naslednja društva:

1. Der Turnverein (Telovadno društvo),
2. Der Stadtverschönerungverein in Cilli (Mestno olepševalno društvo v Celju),

² Državni zakonik (DZ) 134/LVIII, 24/11-1867, št. 102, Postava od 15. novembra 1867 o pravici združevati se (napravljati društva).

³ DZ 135/LVIII, 24/11-1867, št. 103, Postava od 15. novembra 1867 o pravici shajati se (napravljati shode).

¹ Vodnik po fondih in zbirkah Zgodovinskega arhiva v Celju, Lj. 1985, str. 216.

3. Der Cillier Männergesangverein (Celjsko moško pevsko društvo),
4. Die freiwillige Feuerwehr in Cilli (Prostovoljno gasilsko društvo v Celju),
5. Der Lehrerverein in Cilli (Učiteljsko društvo v Celju),
6. Der Kasinoverein (Društvo kazina),
7. Der Verein zur Unterstützung dürftiger Schüler des k.k. Staatsgymnasiums in Cilli (Društvo za podporo revnih učencev c. k. državne gimnazije v Celju),
8. Der Frauenverein zur Unterstützung verschämter Armen in Cilli (Žensko društvo za podporo revežev v Celju),
9. Juristenverein in Cilli (Društvo pravnikov v Celju),
10. Der ewangelische Frauenverein (Evangeličansko žensko društvo),
11. Cillier Musikverein (Celjsko godbeno društvo),
12. Der katolische Aushilfverein (Katoliško podporno društvo),
13. Narodna čitalnica v Celju,
14. Der Grazer Thierschutzverein, Filiale Cilli (Graško društvo za zaščito živali, podružnica Celje),
15. Die Ortsgruppe Cilli und Umgebung des Deutschen Schulvereines (Krajevna skupina nemškega šolskega društva za Celje in okolico),
16. Der Musealverein (Muzejsko društvo),
17. Der Verein der Lehrer und Schulfreunde in Cilli (Društvo učiteljev in prijateljev šole v Celju),
18. Der deutsche und österreichische Alpenverein "Sektion Cilli" (Nemško in avstrijsko planinsko društvo, "Sekcija Celje"),
19. Der Hl. Cyrill und Method Verein, Filiale Cilli (Društvo sv. Cirila in Metoda, podružnica Celje),
20. Der Arthur Graf Mensdorf - Ponilly Militär-veteranenverein Cilli und Umgebung (Društvo vojaških veteranov Artur graf Mensdorf - Ponilly Celje in okolica),
21. Der deutsche Verein (Nemško društvo),
22. Der Zweigverein Cilli des patriotischen Landes und Frauenhilfsverein vom roten Kreuz für Steiermark (Celjska podružnica domovinskega deželnega in ženskega društva RK za Štajersko),
23. Der Cillier Radfahrerverein (Celjsko kolesarsko društvo),
24. Der Arbeiterbildungsverein für Cilli und Umgebung (Delavsko izobraževalno društvo za Celje in okolico),
25. Der Verein Studentenküche (društvo Dijaška kuhinja),
26. Der Cillier Männergesangverein "Liederkrantz" (Celjsko moško pevsko društvo "Liederkrantz"),
27. Verein Südmark, Ortsgruppe Cilli Umgebung (Društvo Südmark, krajevna skupina Celje-okolica),
28. Celjski Sokol,
29. Cillier Aerzteverein (Celjsko zdravniško društvo),
30. Der Gewerbeverein (Obrtno društvo),
31. Frauenzweigverein des in Laibach bestehenden Verein vom Hl. Cyril und Method (Ženska podružnica v Ljubljani obstoječega društva sv. Cirila in Metoda),
32. Cillier Eislaufverein (Celjsko drsalno društvo).⁴

Iz seznama lahko vidimo, da je bilo v Celju kar razgibano društveno življenje. Najbolj živahno je bilo delo športnih, kulturnih in strokovnih društev. Število delujočih društev se je iz leta v leto večalo - iz poročil, ki jih je moral mestni urad pošiljati na štajersko deželno upravo v Gradec je razvidno, da je leta 1895 delovalo v Celju in bližnji okolici 49 društev, leta 1906 že 56, tri leta pozneje 66, leta 1909 pa 82 in malo pred prvo svetovno vojno - 1912 leta 85.⁵

Osmega maja 1919. leta je vodstvo državne policije v Celju napravilo seznam društev s podatki o datumu in številki statuta. Datum je ob imenu društva naveden v oklepaju - ob tem pa naj opozorim, da se navedeni datum vedno ne pokriva z datumom ustanovitve društva, ker gre v danih primerih za datum zadnjega potrjenega statuta na deželnem namestništvu v Gradcu. V kolikor je namreč šlo za izpremembo ali dopolnitev pravil delovanja, je moralo društvo predložiti novo verzijo statuta v potrditev.

Seznam v začetku leta 1919 obstoječih društev:

1. Bürgerliche Schützgesellschaft Cilli (6/7-1909), Družba za zaščito državljanov,
2. Cillier Turnverein (7/5-1910), Celjsko telovadno društvo,
3. Stadtverschönerungsverein in Cilli (8/2-1891), Mestno olepševalno društvo v Celju,
4. Cillier Männergesangverein (22/11-1873), Celjsko moško pevsko društvo,
5. Lehrerverein Cilli (28/2-1876), Učiteljsko društvo Celje,
6. Aerzteverein, Sektion Cilli (11/11-1876), Zdravniško društvo, sekcija Celje,
7. Verein zur Unterstützung dürftigen Schüler des k.k. Gymnasiums zu Cilli (21/1-1874), Društvo za podporo revnih dijakov c.k. gimnazije v Celju,
8. Juristenverein Cilli (2/8-1878), Društvo pravnikov Celje,

⁴ Zgodovinski arhiv v Celju (ZAC), fond Mestna občina Celje I (MOC I), fasc. 66, št. 1894/10193.

⁵ ZAC, MOC I, fasc. 77, št. 1896/11950, fasc. 110, št. 1904/136, fasc. 113, št. 1910/5372, fasc. 148, št. 1913/14666.

9. Evangelischer Frauenverein Cilli (16/11-1878), Evangeličansko žensko društvo Celje,
10. Cillier Musikverein (14/1-1888), Celjsko godbeno društvo,
11. Katholischer Aushilfverein Cilli (23/12-1881), Katoliško podporno društvo Celje,
12. Narodna čitalnica v Celju (7/8-1913),
13. Ortsgruppe des deutschen Schulvereines Cilli und Umgebung (7/7-1871), Krajevna skupina nemškega šolskega društva za Celje in okolico,
14. Musealverein in Cilli (23/1-1883), Muzejsko društvo v Celju,
15. Verein der Lehrer und Schulfreunde in Cilli (20/8-1883), Društvo učiteljev in prijateljev šole v Celju,
16. Militärbequartirungsverein der Stadt Cilli (20/2-1884), Društvo za namestitev vojaštva mesta Celje,
17. Deutscher und österreichischer Alpenverein, Sektion Cilli (2/4-1884), Nemško in avstrijsko planinsko društvo, sekcija Celje,
18. Ferialverein deutscher Hochschüler "Germania" in Untersteiermark (28/1-1885), Ferijalno društvo nemških visokošolcev "Germania" na Spodnjem Štajerskem,
19. Zveza slovenskih posojilnic v Celju (4/3-1885),
20. Heilig Ciril und Methodverein, Filiale Cilli (9/4-1885), Društvo sv. Cirila in Metoda, podružnica Celje,
21. Edmund Freiherr v. Knobloch, Militär-veteranenverein Cilli und Umgebung (29/11-1885), Edmund baron von Knobloch, Društvo vojaških veteranov Celje in okolica,
22. Zweigsverein Stadt Cilli des Landes und Frauenhilfsverein von Roten Kreuze v. Steiermark (27/2-1913), Celjska podružnica štajerskega deželnega in ženskega društva za pomoč Rdeči križ,
23. Cillier Radfahrerverein (23/10-1886), Celjsko kolesarsko društvo,
24. Studentenküche in Cilli (4/2-1887), Dijaška kuhinja v Celju,
25. Cillier Männergesangverein "Liederkrantz" (11/4-1891), Celjsko moško pevsko društvo "Liederkrantz",
26. Verein "Südmark", Ortsgruppe Cilli und Umgebung (11/2-1890), Društvo "Südmark", krajevna skupina Celje in okolica,
27. Celjski Sokol (16/7-1890),
28. Cillier Aerzteverein (31/10-1892), Celjsko zdravniško društvo,
29. Gewerbeverein in Cilli (7/1-1893), Obrtno društvo v Celju,
30. Frauenzweigverein des in Laibach bestehenden Vereines von heil. Ciril und Method (19/11-1893) Ženska podružnica društva sv. Cirila in Metoda v Ljubljani,
31. Frauenortsgruppe Cilli des Vereines "Südmark" in Graz (18/2-1894), Ženska krajevna skupina Celje društva "Südmark" v Gradcu,
32. Cillier Gesangverein (29/11-1894), Celjsko pevsko društvo,
33. Vereinsbuchdruckerei Celeja in Cilli (27/10-1895), Društvena tiskarna Celeja v Celju,
34. Verein "Deutsches Studentenheim" in Cilli (3/4-1896), Društvo "Nemški dijaški dom" v Celju,
35. Podporno društvo za uboge učence c.k. samostojnih nemško-slovenskih gimnazijskih razredov v Celju (14/12-1898),
36. Društvo odvetniških in notarskih uradnikov na Spodnjem Štajerskem v Celju (19/8-1896),
37. Ortsgruppe Cilli des Verbandes der Eisen und Metallarbeiter Oesterreichs (5/11-1896), Krajevna skupina Celje zveze železarskih in metalurških delavcev Avstrije,
38. Zweigverein Cilli des allg. deutschen Sprachvereines (5/11-1896), Podružnica Celje splošnega nemškega jezikovnega društva,
39. Arbeiter Unterstützungsverein in Cilli (29/12-1897), Delavsko podporno društvo v Celju,
40. Deutsches Haus in Cilli (26/2-1898), Nemški dom v Celju,
41. Deutscher Ortsverein des österr. ung. Musikverbandes für Cilli (5/5-1899), Nemško krajevno društvo avstrijsko madžarske glasbene zveze v Celju,
42. Cillier Lawn Tennisclub (16/5-1899), Celjski Lawn tenis klub,
43. Röm. kath. Frauenverein der werktätigen christl. Nächstenliebe in Cilli (25/8-1899), Rimsko katoliško žensko društvo dejanske krščanske ljubezni do bližnjega v Celju,
44. Slovensko stenografsko društvo v Celju (31/8-1900),
45. Podporno društvo organistov v Celju (10/10-1900),
46. Verband deutschvölkischer Gehilfen Cillis und Umgebung des Bundes deutscher Arbeiter "Germania" mit dem Sitze in Cilli (21/4-1901), Zveza nemških pomočnikov Celja in okolice kot del Zveze nemških delavcev "Germania" s sedežem v Celju,
47. Deutscher Verein zur Erbauung einer evangelischen Kirche in Cilli (3/6-1901), Nemško društvo za izgradnjo evangeličanske cerkve v Celju,
48. Arbeitergesangverein "Vorwärts" in Cilli (2/8-1902), Delavsko pevsko društvo "Naprej" v Celju,
49. Zveza slovenskih štajerskih učiteljev in učiteljic v Celju (15/8-1902),
50. Klub slovenskih kolesarjev v Celju (19/11-1903),
51. Ortsgruppe Cilli des Deutsch-ewangelischen

- Bundes für die Ostmark (31/3-1904), Krajevna skupina Celje nemške evangeličanske zveze za Vzhodno marko,
52. Verband deutschen Hochschüler Cillis (13/5-1904), Zveza nemških visokošolcev iz Celja,
53. Wirtschaftsverband Cilli (25/9-1904), Gospodarska zveza Celje,
54. Verband alpenländischer Handelsangestellter in Graz, Zweigverein Cilli (21/7-1904), Zveza trgovskih nameščencev alpskih dežel v Gradcu, podružnica Celje,
55. Ortsgruppe Cilli des Vereines für Tierschutz und Tierzucht mit dem Sitze in Marburg (6/4-1905), Celjska krajevna skupina društva za zaščito in vzrejo živali s sedežem v Mariboru,
56. Ortsgruppe Cilli des deutschnationalen Handlungsgehilfenverbandes, Sitz Wien (24/10-1905), Krajevna skupina Celje nemške nacionalne zveze trgovskih pomočnikov s sedežem na Dunaju,
57. Ortsgruppe Cilli des Verbandes der Schneider und verwandter Berufe Oesterreich (19/5-1906), Celjska krajevna skupina zveze krojaških in sorodnih poklicev,
58. Slovensko trgovsko društvo v Celju (19/5-1906),
59. Cillier Musikverein (19/2-1906), Celjsko godbeno društvo,
60. Ortsgruppe Cilli des Reichsverbandes "Anker" der deutschen Handels-Industrie und Privatangestellten Oesterreich (23/7-1906), Celjska krajevna skupina državne zveze "Anker" nemških trgovskih, industrijskih in zasebnih nameščencev Avstrije,
61. Slovensko izobraževalno društvo (1/12-1906),
62. Deutscher Athletiksportklub in Cilli (18/6-1912), Nemški atletsko športni klub v Celju,
63. Slovensko čebelarstvo društvo za Spodnjo Štajersko v Celju (23/12-1906),
64. Südsteirischer Lehrerverein in Cilli (25/12-1906), Južnoštajersko učiteljsko društvo v Celju,
65. Ortsgruppe Cilli des Salzburgerhochschulvereines (7/2-1906), Krajevna skupina Celje salzburškega visokošolskega društva,
66. Deutschvölkischer Arbeiterverband f. Zilli und Umgebung des Bundes deutscher Arbeiter "Germania" für Steiermark und Kärnten (26/4-1907), Zveza nemških delavcev za Celje in okolico zveze nemških delavcev "Germania" za Štajersko in Koroško,
67. Slovensko zdravniško društvo v Celju (1/5-1906),
68. Ortsgruppe Cilli des Innerösterr. Staatsdienstvereines Sitz Cilli, Kreisgerichtssprengel Cilli (9/12-1907), Celjska krajevna skupina društva notranjeavstrijskih državnih uslužbencev, sodni okraj Celje,
69. Cillier Geselligkeits- und Leseverein (19/2-1908), Celjsko družabno in bralno društvo,
70. Werkmeister und Industriebeamten Bezirksverein Cilli und Umgebung in Cilli (21/2-1908), Okrajno društvo delovodij in uslužbencev v industriji Celje in okolica v Celju,
71. Klub naprednih slovenskih akademikov v Celju (13/5-1908),
72. Ortsgruppe Cilli des allg. Rechtsschutz- und Gewerkschaftsvereines für Oesterreich (11/5-1908), Krajevna skupina Celje spl. pravovarstvenega in sindikalnega društva za Avstrijo,
73. Verein zur Unterstützung deutscher Hochschüler aus Untersteiermark in Cilli, (30/6-1908), Društvo za podporo nemških visokošolcev iz Sp. Štajerske v Celju,
74. Hausfrauenschulverein in Cilli (30/7-1908), Gospodinjsko šolsko društvo v Celju,
75. Verband nationaler Vereine in Steiermark und Kärnten in Cilli (22/5-1908), Zveza narodnih društev Štajerske in Koroške v Celju,
76. Deutscher Kinderschutz und Fürsorgeverein des Gerichtbez. Cilli (18/9-1908), Nemško društvo za zaščito in oskrbo otrok v celjskem sodnem okraju,
77. Gau Südsteiermark des Vereines Südmark in Cilli (7/9-1908), Južnoštajerska župa društva Südmark v Celju,
78. Ortsgruppe Cilli des Vereines freie deutsche Schule in Cilli (24/10-1908), Celjska krajevna skupina društva svobodna nemška šola v Celju,
79. Društvo za varstvo in preskrbovanje otrok v sodnem okraju Celje (25/11-1908),
80. Landesverein der staatlichen Vertragsbeamten von Steiermark in Graz, Ortsgruppe Cilli (23/3-1909), Krajevna skupina Celje deželnega društva državnih pogodbenih uslužbencev Štajerske v Gradcu,
81. Frauen und Mädchen Ortsgruppe Cilli des deutschen Schulvereines (23/3-1909), Ženska in deklaška krajevna skupina Celje nemškega šolskega društva,
82. Aerztenverband des Kammersprengels 9. Wahlgruppe in Steiermark, Sitz Cilli (28/9-1909), Zveza zdravnikov kameralnega okr. IX. volilne enote na Štajerskem s sedežem v Celju,
83. Ortsgruppe Cilli und Umgebung (IX. Aerztewahlgruppe) des Vereines deutscher Aerzte in Oesterreich (19/9-1909), Krajevna skupina za Celje in okolico (IX. zdravniška volilna enota) društva nemških zdravnikov Avstrije,
84. Zveza slovenske napredne mladine v Celju (12/11-1909),
85. Delavsko telovadno društvo "Svoboda" v Celju (24/1-1910),
86. Deutsch-evangelische Jungmannschaft "Schafenu" in Cilli (23/1-1910), Nemška evangeličanska mladina "Scahafenu" v Celju,
87. Verband deutscher Arbeiterjugend in Cilli (21/4-1910), Zveza nemške delavske mladine v Celju,

88. Celjska sokolska župa (17/5-1910),
89. Krajevna skupina Celje društva Slovenske straže iz Ljubljane (7/7-1910),
90. Cilli Ortsgruppesektion A des Reichsverbandes österr. Eisenbahner, Ortsgruppe der Südbahner in Cilli (9/10-1910), Celjska krajevna sekcija grupe A državne zveze avstrijskih železničarjev, krajevna skupina za južno železnico v Celju,
91. Slovensko katoliško politično društvo za politični okraj Celje (23/1-1911),
92. Dramatično društvo v Celju (3/2-1911),
93. Verein Deutsche Mittelschulen in Untersteiermark, Sitz am Amtssitze des Vorstandes Marburg, Cilli, Pettau (23/2-1911), Društvo nemških srednjih šol na Spodnjem Štajerskem, uradni sedež predstojništva Maribor, Celje, Ptuj,
94. Ortsgruppe Cilli des Vereines der Gerichtskanzleioffizianten und Gehilfen für Steiermark in Graz (20/4-1911), Celjska krajevna skupina društva sodnih uradnikov in pomočnikov za Štajersko v Gradcu,
95. Ortsgruppe Cilli des Vereines des deutschen Staatsangestellten in Steiermark ((20/4-1911), Krajevna skupina Celje društva nemških državnih uslužbencev za Štajersko,
96. Ortsgruppe Cilli des Reichsbundes deutscher Eisenbahner Oesterr. (10/7-1911), Krajevna skupina Celje zveze nemških železnic Avstrije,
97. Celjska moška krajevna skupina društva Branibor iz Ljubljane (20/12-1911),
98. Ženska krajevna skupina Celje društva Branibor v Ljubljani (20/12-1920),
99. Izobraževalni klub v Celju (4/1-1912),
100. Verein zur Bekämpfung der Tuberkuloze des pol. Bezirkes Cilli (12/1-1912), Društvo za boj proti tuberkulozi v političnem okraju Celje,
101. Fischereibeziirksverein Südsteiermark in Cilli (8/12-1912), Okrajno ribiško društvo za Južno Štajersko v Celju,
102. Gruppe Cilli des Reichsverbandes österr. Forstleute und Berufsjäger (7/5-1912), Celjska skupina državne zveze avstrijskih gozdarjev in poklicnih lovcev,
103. Unterstützungsverein der deutschen Handelsgestellten in Cilli (12/9-1912), Podporno društvo nemških trgovskih nameščencev v Celju,
104. Celjska krajevna skupina društva jugoslovanških denarnih zavodov v Trstu (26/12-1912),
105. Krščansko socialno politično društvo "Naprej" v Celju (23/5-1898),
106. Mädchenortsguppe Cilli, Bez. Hauptmannschaft des Vereines "Südmark" (25/5-1913), Dekliška krajevna skupina Celje društva "Südmark",
107. Kirchenchor der deutschen Marienkirche in Cilli (6/3-1914), Cerkvni zbor nemške Marijine cerkve v Celju,
108. Ortsgruppe Cilli des Verbandes der Bürgerschullehrer Steiermarks in Graz ((4/9-1914), Celjska krajevna skupina zveze učiteljev meščanskih šol Štajerske v Gradcu,
109. Celjska podružnica društva Pravnik iz Ljubljane (8/2-1915),
110. Ortsgruppe Cilli des katholischen Kreuzbündnisses Oesterr. in Graz (12/9-1916), Celjska krajevna skupina katoliške krščanske zveze Avstrije v Gradcu.⁶

Iz navedenega seznama je vidna pestrost društev in njihovih podružnic, ki so bolj ali manj uspešno delovala v Celju in njegovi okolici; viden je tudi očiten porast narodno obrambnih društev proti koncu 19. in v začetku 20. stoletja, ko se je med slovenskim in nemškim življenjem v Celju začel ostrejši boj za prevlado. Ob enem so postajala društva tudi nacionalno čistejša. Če je bilo v šestdesetih in sedemdesetih letih povsem običajno in sprejemljivo, da so Slovenci in Nemci družno delovali v nekem društvu, je bilo to pozneje neprimerno in uporaba enega ali drugega jezika je kazala na nacionalno pripadnost članov društva. Dvojezičnost se je umaknila uporabi enega od jezikov - slovenskega oziroma nemškega. Sicer pa so se nekatera društva, ki niso bila izrazito nacionalno usmerjena prilagajala situaciji - imela knjige in časopise v več jezikih, prilagajala jezik predavanja glede na poslušalstvo in kraj predavanja. Predvsem gre tu za strokovna društva, ki se navadno niso strogo delila na slovenska in nemška.

Glede na dejavnost bi zgoraj navedena društva lahko delili na:

- kulturna in prosvetna,
- športna,
- izobraževalna,
- strokovna,
- stanovska,
- humanitarna,
- verska,
- podporna,
- narodno obrambna...

Kar se tiče izobraževanja v obravnavanem obdobju v okviru društev lahko na splošno rečemo, da so se, razen podpornih (v materialnem smislu), skoraj vsa društva ukvarjala na tak ali drugačen način s prosvetljevanjem in izobraževanjem (članov in v nekaterih primerih tudi nečlanov); v glavnem pa so poskrbela za knjige z literarno, poljudno znanstveno in strokovno vsebino, naročala časopise in revije, izdajala lastne brošure, organizirala poljudno znanstvena predavanja lastnih članov ali najetih predavateljev, izlete, razstave in razne druge prireditve (kulturne, športne, plesne...).

⁶ ZAC, MOC II, fasc. 7, št. 1919/76.

Delovanje društev je bilo dokaj pestro - tako so npr. izobraževalna društva prirejala tudi kulturne in zabavne prireditve (igre, glasbene in plesne večere) in poljudno znanstvena predavanja. Izobraževalna predavanja so organizirala celo športna društva - kot npr. Sokol. Najbolj uspešna na področju izobraževanja odraslih so bila v obravnavanem obdobju strokovna društva.

Izobraževalno delo društev

Izobraževanje v okviru društev bi lahko v grobem razdelili v tri skupine:

Izobraževanje za širitev splošnih znanj, ki so jih ljudje potrebovali v vsakdanjem življenju, da so se telesno in duševno razvijali, si z njimi širili obzorje, spremljali razvoj znanosti in tehnologije, sledili dogajanjem v družbi doma in v tujini - čitali knjige in časopise, poslušali predavanja in govore, hodili na izlete in ekskurzije... prosti čas so si zapolnjevali z različnimi aktivnostmi, kot npr.: z obiskovanjem kulturnih in družabnih prireditev, ukvarjali so se z različnimi telesnimi aktivnostmi (šport, izleti v naravo, planinstvo...).

Praktično izobraževanje (proučevanje strokovne literature, obiskovanje tečajev, predavanj in razstav) za pridobitev določenih znanj in spretnosti, ki so bile potrebne za boljše opravljanje nekaterih del in poklicev.

Specialno (strokovno) izobraževanje kot izpopolnjevanje že pridobljenih znanj v posamezni stroki ali dejavnosti (strokovna literatura, predavanja...).

Glede na zgoraj navedeno izobraževalno dejavnost lahko društva delimo na:

- splošno izobraževalna društva,
- praktično izobraževalna društva in
- strokovno izobraževalna društva.

Društva so si svoje delo (tudi izobraževalno) začrtala v statutih. Iz njih dobimo osnovne podatke o eventualnem izobraževalnem programu in načinu izvajanja tega programa (ureditev čitalnice in knjižnice s časopisi in knjigami, predavanja, izleti...).

Glede na število društev, ki so v Celju in bližnji okolici delovala v drugi polovici 19. in v začetku 20. stol, se je statutov ohranilo izredno malo.

Podatke o izvajanju s statutom določenega društvenega (izobraževalnega) programa dobimo tudi iz obvestil o prireditvah (dnevni red), ki so jih morala društva pošiljati oblastnim organom in iz časopisov v katerih so društva obveščala svoje člane in eventualno tudi nečlane kadar so organizirala prireditev namenjeno širšemu sloju občinstva (razstave, predavanja, plesi...).

Žal vsi ti navedeni viri niso ohranjeni v celoti, in tudi tisti, ki so se kolikor toliko ohranili (ča-

sopisi), ne zajemajo vseh akcij posameznega društva. Tako lahko v tem prispevku podam le okvirni vpogled v izobraževalno delovanje nekaterih društev na podlagi statutov in obstoječih drugih virov.

Splošno izobraževalna društva

Narodna čitalnica v Celju

Celjska čitalnica je bila ustanovljena spomladi 1862. leta in je na binkoštni ponedeljek priredila svojo prvo "besedo". V uvodnem govoru je takratni predsednik seznanil navzoče, da ima čitalnica trenutno 130 članov, med katerimi je bilo tudi precej predstavnikov kmečkega stanu. Med predstavitvijo dejavnosti čitalnice je posebej poudaril izobraževalni moment, kajti: "... ona bode slovenski jezik popravljala, izobraženost iz mesta v vasi razpeljevala.... Izobraženost je izvor narodnega blagostanja..."⁷

Na prvi odborovi seji 23. marca so se dogovorili katere časopise bodo naročili in sestavili čitalniški red, ki naj bi v bodoče urejal čitanje in izposojanje časopisov ter knjig: "Potem je sklenjeno bilo: Čitavni red /Leseordnung/ ustanoviti, po katerem bi imel vsak društvenik pri čitanju in izposojevanju časopisov in društvenih knjig na tanko se ravnati. Da bo vsakemu udu znan, naj se, v slovenskem in nemškem jeziku pisan, v čitavnični veliki sobi na steno obesi ali prilepi."⁸

Odbor je najprej poskrbel za kulturno zabavni del dejavnosti - zbral je pevce in organiziral pevske vaje; obenem pa je tudi začel urejati knjižnico - kupil je Wolfov nemško-slovenski slovar, zbral nekaj knjig in naročil časopise.

Čitalnica je bila prvenstveno namenjena družabnemu življenju - organizirala je kulturno zabavne prireditve in imela urejeno knjižnico za samoizobraževanje članov.

Druženju in izobraževanju so bile po sklepu odbora namenjene posebne prireditve - imenovane male skupščine, kar lahko preberemo tudi v prvi točki zapisnika z dne 4. maja 1862 leta, ki pravi: "Vsim čč. gg. društvnikom se naznanja, da je odbor odločil, vsaki torek zvečer male skupščine držati, v ktere bi čč. udje pridno naj se zbirali, pretresali to ali uno reč in mnenje, se pogovarjali o znanstvenih, zgodovinskih, jezikoslovnih in drugih narodnih, se ve da ne političnih zadevah in predmetih, pevali, igrali ali drugače kratkočasili se i.t.d."⁹

⁷ Ivan Prijatelj Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848 - 1895, DZS 1955, knjiga II, str. 159.

⁸ ZAC, fond Narodna čitalnica v Celju (N. č.), zap. 23/3-1862.

⁹ ZAC, N.č., zap. 4/5-1862.

Leta 1863 so primorske čitalnice med prvimi začele s poljudnimi predavanji - Klavžar je predaval o telegrafiji, dr. Lavrič pa o tem, kako naj bi vsa slovenska dežela postala učilnica slovenske slovnice in slovstva ter o pomenu narodne pesmi.¹⁰

2. februarja 1863 leta so celjski čitalničarji proslavili Vodnikov spomin s predavanjem društvenega tajnika Krušiča o Vodnikovih zaslughah za slovenski jezik in literaturo. Ob obletnici čitalnice pa je predaval Davorin Trstenjak o usodi jezikov.¹¹

V glavnem se je celjska čitalnica bolj posvečala kulturnim in družabnim prireditvam, nabavljanju knjig ter naročanju časopisov in je bilo izobraževanje prepuščeno bolj samoiniciativi vsakega posameznika, kot pa vodeno organizirano.

Za leto 1863 so naročili naslednje časopise: Presse, Neue Nachrichten, Il Nationale, Hlas, Glasonoša, Stimmen aus Innerösterreich, Correspondent, Naprej in Danica slovenska. Stare časopise so na licitaciji prodali, da so dobili nekaj sredstev za plačilo tekoče naročnine.¹²

Čitalniške prireditve so bile organizirane le za člane čitalnice, ki so lahko s seboj na čitalniško prireditev ali v čitalnico pripeljali (vpeljevali - po točki 4 čitalniških pravil) tiste izobražene tujce (tu ne gre za prave tujce, ampak za ljudi, ki niso bili doma iz Celja, kar se vidi iz pojasnila v zapisniku ene od naslednjih odborovih sej, na kateri so se odločili, da besedo tujci v statutu zamenjajo z izrazom ljudje), ki niso stanovali v Celju.¹³

Pri izobraževanju je skušal čitalniški odbor pomagati članom z organiziranjem raznih tečajev. Za začetek se je odločil organizirati tečaj za slovenski jezik in slovensko stenografijo,¹⁴ vendar pa iz nadaljnjih zapisnikov odbora ni razvidno ali je bil predvideni tečaj speljan oziroma, če se je sploh začel.

Tako so bili za izobraževanje v glavnem na razpolago časopisi in knjige; knjižnično gradivo so izposojali dvakrat tedensko. Konec leta 1864 je imela čitalnica 280 knjig, leta 1865 jih je na novo pridobila 168 (66 jih je čitalnici poklonil g. Arko, 17 g. dr. Kočevar in 85 je bilo kupljenih).¹⁵

Delovanje čitalnice v teh prvih letih najbolje ponazarja poročilo dr. Kočevarja na seji odbora konec leta 1868, v katerem jasno nakaže dvojni nalogo čitalnice - kot navaja zapisnik: "... On kaže, da je bila zmiraj glavna skrb odbora sedanjega dopolniti dvojni namen čitalnice - po katerem bi

bila čitalnica društvenikom prvič podučevna in koristna. Drugič ugodna in prijetna. Kar se tiče prvega namena naročevali so se najprimernejši časopisi in kupovale bukve, kolikor so dopuščale denarne razmere... Govornik obžaluje, da se je opustila hvalevredna navada, po kateri so se zbrali člani vsaki teden in čitali knjige - vpeljavo tega se naloži novemu odboru. Ker si je bil odbor zvest, da nobena reč ne pospešuje bolj napredka materne jezika nego dramatične igre, skrbel je za to, da se je vsaj tri igre spravilo na oder..."¹⁶

Začetnemu navdušenju je sledila stagnacija. Člani so zapuščali čitalnico in pevski zbor je bil razpuščen. Vendar pa čitalniški odbor ni obupal, z novim poletom je nastopil v poznih osemdesetih in na začetku devetdesetih let.

Leta 1879 so bila sprejeta in potrjena nova pravila o delovanju čitalnice, ki pa še niso vključevala poljudno znanstvenih predavanj. Namen čitalnice je bil pospeševati omiko in društveno življenje s čitanjem časopisov in knjig, pisanih v slovanskih in tudi drugih jezikih in z druženjem na kulturnih ter zabavnih prireditvah. Pravice članov so bile, da čitajo časopise in knjige ter obiskujejo čitalniške prireditve ("besede", plese, igre...). Da bi odbor kar najhitreje dosegel predpisani namen, je najprej poskusil na novo organizirati pevski zbor. Pospešeno kulturno in zabavno delovanje naj bi pridobilo nazaj stare in privabilo nove člane, kajti sredi leta 1881 je bilo v čitalnici le še 30 članov, na jesen pa jih je pristopilo še 8. Knjižnica je imela 704 knjige, od teh je v tem letu nabavila le tri. Naročeni so bili naslednji časopisi: Slovenski narod, Slovenski gospodar, Novice, Politik, Tribüne, Vrtec, Zvon, Kres, Fliegende Blätter, Pozor, Edinost, Soča, Vaterland, Slovenec, Popotnik, Südsteirische Post. Ponovno so bili vpeljani tihi večeri (igranje taroka).¹⁷

Sredi devetdesetih let so se čedalje glasneje slišale zahteve društvenikov po znanstvenih predavanjih, ki naj bi bila organizirana v okviru čitalnice. Na zahtevo odbornika Rančigaja, da bi se v pustnem času prirejela poučna in zabavna predavanja, je odbor sklenil: "Misel se vsestransko odobrava, vendar se povdarja, da bode težko pridobiti sposobnih moči. Veseličnemu odseku se naroči, naj skuša pridobiti za to sposobne moči."¹⁸

Vendar pa stvari niso stekle tako, kot si je čitalniški odbor želel in še kar nekaj let se je moral ubadati s poskusi orgniziranja predavanj in ustanavljanja lastnega pevskega zbora (zatikalo se je pri pevovodji).

Leta 1896. se je čitalnica preselila v novo-zgrajeni Narodni dom, kjer so dobila svoj prostor

¹⁰ I. Prijatelj nav. delo, knjiga II, str. 170.

¹¹ I. Prijatelj nav. delo, knjiga II, str. 170.

¹² ZAC, N.č., zap. 15/3-1863.

¹³ ZAC, N.č., zap. 17/1-1864 in 26/12-1865.

¹⁴ ZAC, N.č., zap. 8/10-1864.

¹⁵ ZAC, N.č., zap. 26/12-1865.

¹⁶ ZAC, N.č., zap. 27/12-1868.

¹⁷ ZAC, N.č., zap. 30/10-1881.

¹⁸ ZAC, N.č., zap. 30/11-1894.

tudi nekatera druga slovenska društva. Kmalu po preselitvi so bila sprejeta in potrjena nova čitalniška pravila - kot sredstvo za doseganje društvenih ciljev, so bila poleg čitanja časopisov in knjig, vključena še predavanja in govori. Čitalnica je razširila svojo dejavnost še na gostinstvo in odprla za svoje člane kavarnico.¹⁹

Čitalniško delovanje je s tem dobilo nov elan in leta 1900 je čitalnica imela 156 rednih in 20 zunanjih članov. Svoje delovanje je popestrila tudi z organizacijo izletov - tako so šli čitalničarji v Ljubljano, kjer so si ogledali umetniško razstavo. To leto je uspešno stekel tudi tečaj ruskega jezika, ki ga je poučeval g. Cizej, sicer trgovec, ki je dalj časa živel v Rusiji in je "dobro obvladal ta slovanski jezik". Tečaj je bil enkrat tedensko v društvenih prostorih. Knjižnica se je v tekočem letu povečala za 60 knjig in čitalnica je imela naročenih 40 različnih časopisov in revij. Tudi izposoja knjig je narasla - izposojenih je bilo 82 knjig več kot preteklo leto.²⁰

Junija 1901 leta so po nasvetu dr. Ravnikarja končali s tečajem ruščine.²¹

O izobraževalnem delu čitalnice leta 1901 in o uspehu jezikovnega tečaja zvmemo iz zapisnika občnega zbora naslednje: "V splošnem trudil se je odbor..., skušal v prvi vrsti delati na to, da dosega društvo glavni svoj namen, pospeševati namreč na narodni podlagi omiko in družbeno življenje s čitanjem časopisov in knjig.

Poduk v ruščini trajal je do 26. 6. 1901. Vaje so bile posebno v začetku jako dobro obiskane, pozneje se je navdušenje ohladilo, vendar smemo konstatirati, da je odbor tudi v tem oziru dosegel svoj namen in svoj uspeh ter nudil članom priliko se učiti tega velevažnega svetovnega jezika in skušal na ta način ustreči vsestranskim željam društvenikov."²²

Naslednje leto (1902) odboru ni uspelo zbrati dovolj prijav za tečaj ruščine. So pa čitalničarji toliko bolj segali po literaturi, zlasti po knjigah - posebno so se pri tem izkazale ženske. Na seji občnega zbora so razpravljali med drugim tudi o tem, da bi bilo dobro, če bi društveniki kakšno knjigo dvakrat prebrali, ker je: "vedno z novim berilom težko postreči." Na predlog dr. Schwaba so ponovno obravnavali vpeljavo znanstvenih predavanj in ob tem odprli vprašanje zunanjih sodelavcev - profesorjev in drugih strokovnjakov.²³

Leta 1903 je poučeval ruščino dr. Gvidon Serbec in za svoje delo najel malo čitalnično dvorano. Čitalnica je imela tekoče leto naročenih 41

časopisov in revij, od tega 11 dnevnikov; 24 je bilo slovenskih, 4 hrvaški, 1 češki, 2 ruska, 10 nemških; po vsebini je bilo 20 političnih, 19 beletristično poučnih in 2 humoristična. Knjižnica je bila bogatejša za 49 knjig in 21 vezanih letnikov časopisov.²⁴

Na občnem zboru novembra 1905 leta so na predlog dr. Antona Schwaba sklenili storiti vse potrebno za vpeljavo znanstvenih predavanj. Prvo predavanje je prevzel dr. Vekoslav Kukovec, ki je govoril o nastanku kapitala in obresti. Predavanje je bilo 17. februarja 1906. leta v veliki dvorani Narodnega doma. Po predavanju je bil ples. Vabljeni so bili tudi družinski člani čitalničarjev in po članih vpeljani gostje. Kljub široko zastavljeni akciji, je bila udeležba slaba; vzrok naj bi bila premajhna reklama.²⁵

Leta 1906 se je začela čitalnica bolj odpirati navzven - med drugim so precej razpravljali o odprtju javne ljudske knjižnice in sklenili, da bodo najprej pospešeno zbirali knjižno gradivo. Vedno znova pa je bilo aktualno tudi vprašanje poljudnih predavanj, ki nekako niso hotela prav zaživeti, zato je odbor tokrat zastavil akcijo drugače - sklenil je zbrati vse zainteresirane in se z njimi pogovoriti.²⁶ Povabilu se je odzvalo 20 potencialnih predavateljev. Po daljši razpravi so izvolili poseben odsek, kateremu je društvo prepustilo nadaljne akcije. V odsek so bili izvoljeni: učitelj Levstik, dr. Fermevc, dr. Schwab, dr. Dolar in urednik Domovine Spidler Vekoslav. Ob enem je odbor ta večer sprejel cca 20 prijav za predavanja.²⁷ Vendar pa kljub začetnemu elanu ni sledila nobena konkretna akcija in zopet je prišlo vprašanje javnih predavanj na dnevni red občnega zbora čitalničarjev. "Tajnik pojasnjuje kaj je z lani voljenim odsekom in pravi, da je treba na vsak način misel oživeti in čim prej začeti s predavanji. Ob enem pa bo treba misliti tudi na priprave, da se vršijo tudi v okolici v primernem času poljudna predavanja. Sklene se še enkrat pozvati one gospode, ki so predavanja obljubili in ki se za stvar zanimajo na sestanek.

Naprosi naj se tudi vseučiliški prof. dr. Murko, da pride kdaj predavat. Istotako g. ing. Ljupša iz Ormoža in g. Ražun, fotograf v Litiji, da priredi kak projekcijski večer."²⁸

Konec leta 1906 je začela poslovati ljudska knjižnica, v kateri so si lahko izposojali knjige tudi nečlani. Prva leta delovanja je bila izposoja brezplačna.²⁹

Leta 1907 sta pod pokroviteljstvom čitalnice

19 ZAC, N.č., zap. 29/10-1896.

20 ZAC, N.č., zap. 26/11-1900.

21 ZAC, N.č., zap. 25/6-1901.

22 ZAC, N.č., zap. 22/11-1901.

23 ZAC, N.č., zap. 22/11-1902.

24 ZAC, N.č., zap. 18/11-1903.

25 ZAC, N.č., zap. 8/2-1906 in 21/2-1906.

26 ZAC, N.č., zap. 6/3-1906.

27 ZAC, N.č., zap. 27/3-1906.

28 ZAC, N.č., zap. 24/11-1906

29 ZAC, N.č., zap. 19/12-1906.

predavala dr. Schwab o bakteriologiji in član ljubljanske akademije Rasto Pustolemšek o svojem potovanju po Srbiji in Bolgariji.³⁰

Ljudska knjižnica, ki jo je vodil prof. Dolar, je žela prav lepe uspehe in na občnem zboru novembra 1909. leta je bilo zapisano: "Tako težko je prodrlo pred leti naziranje, da se osnuje v čitalnici javna ljudska knjižnica, ki bode vsem brezplačno pristopna. Danes pa vidimo koliko dobrega ustvarjajo te knjige med slovenskim celjskim življem; zlasti med naraščanjem iz mesta in okolice - ljudje so se navadili čitati in hoditi po knjige tu sem v Narodni dom in ta institucija mora ostati in se še izpopolniti.

G. dr. Janko Sernec priporoča, da bi se pobirali posebni prispevki od čitalničarjev za ljudsko knjižnico, ki zahteva vedno novih knjig, ako naj ima trajno vrednost."³¹

Leta 1912 je čitalnica praznovala petdesetletnico svojega delovanja - o njeni zgodovini je spregovoril Ivan Prekoršek.

Čitalnica je tudi v poznejših letih posvečala največ pozornosti ljudski knjižnici, ob enem pa še vedno poskušala spraviti v tek poljudna predavanja - stvari se je tokrat lotila na nov, ljudem bolj privlačen način, ki naj bi ob enem dvignil tudi nivo družabnega življenja v čitalnici, in sicer s prirejanjem čajnih večerov ter v sklopu teh z organiziranjem poljudno znanstvenih predavanj. 14. decembra je bil prvi tak večer na katerem je predaval je vseučiliški docent dr. Rostohar.³²

Med prvo svetovno vojno je čitalnica delovala v omejenem obsegu. Stanje nazorno prikazuje zapisnik občnega zbora konec leta 1916, ki pravi: "V preteklem vojnem letu čitalnica vsled razmer ni dosti delovala. Veselice niso bile na mestu; za predavanja ni bilo ne predavateljev, ne občinstva, prostori društva so služili za bolnišnico, društvo se je moralo zadovoljiti s prostorom v gostilni, kjer so bili na razpolago časopisi."³³

Po končani vojni je čitalnica naredila bilanco in ugotovila, da je število članov padlo na 38 (34 rednih, 1 častni in 3 zunanji).³⁴ in da je knjižnica v slabem stanju; knjižničar prof. Kmet je sicer knjižnico uredil, vendar je bil mnenja, da je v njej vse preveč čisto strokovne literature, ki bi po njegovem bolj spadala v "študijske" knjižnice.³⁵

Delo čitalnice po prvi svetovni vojni je slonelo na bogati knjižnični dejavnosti vse do leta 1927, ko je bila v Celju ustanovljena mestna knjižnica, ki je nadaljevala kulturno izobraževalno poslanstvo

čitalniške knjižnice. Knjige so glede na vsebino razdelili zainteresiranim - dobile so jih: učiteljska knjižnica (pedagoške), Planinsko društvo (planinsko slovstvo), Vseučiliška knjižnica v Ljubljani (ruske) in Mestna knjižnica v Celju (ostale - cca 1300 naslovov).³⁶

Bralna društva

Konec 19. stol so pospešeno ustanavljali bralna društva, katerih namen je bil "izobraževati ljudstvo z dobrimi knjigami in primernimi predavanji".³⁷ Na njihovo ustanavljanje je pozival Slovenski gospodar leta 1874: "Vsak gospodar ve in je prepričan, da se mora njiva ob pravem času obsejati, ako hoče ob svojem času kaj požeti. Vse to je treba gojiti, obdelati - brez truda ni nič. Vse to velja tudi za duševno polje....

Pri Slovencih se je na duševnem polju premalo delalo.

Zbudimo se tedaj! in ocedimo ostudni plevel iz duševnega polja, obsejmo ga s čisto pšenico modrosti in čednosti, pišimo podučne knjige, podpirajmo in berimo podučne in dobre časnike.... ustanovimo v ta namen bralna društva....

Takova društva bodo "velika šola" za ves narod."³⁸

Da bi olajšali ustanavljanje bralnih društev tudi s pravne strani, je bil članku priložen vzorec statuta.

Bralna društva so v glavnem poskrbela za primerno čtivo in so bila najbolj razširjena oblika splošno izobraževalnih društev.

Klub slovenskih naprednih akademikov v Celju

V zadnjih letih 19. stoletja je nastalo med slovenskimi visokošolci novo gibanje. Porajale so se nove ideje in struje in rojevala so se akademska društva.

Aprila 1907. leta so juristi Šandor, Hrašovec, Vrečko in Krajnc ustanovili v Celju odsek celjskih akademikov, katerega glavna naloga je bila podpiranje in ustanavljanje ljudskih knjižnic na Stajerskem in Koroškem - torej tam, kjer so čutili, da je slovenstvo ogroženo. V začetku je odsek deloval tako, da je apeliral na ljudi naj prispevajo knjige ali denar za podporo že delujočih in ustanavljanje novih ljudskih knjižnic. Že konec leta 1907 pa se je odločil, da svojo delo zastavi širše in ustanovi društvo - izvolil je pripravljalni odbor, ki je imel nalogo, da sestavi pravila in poskrbi za ustanovitev društva. Pravila so bila potrjena 13. maja 1908. leta

³⁰ ZAC, N.č., zap. 16/11-1907.

³¹ ZAC, N.č., zap. 13/11-1909.

³² ZAC, N.č., zap. 28/11-1913 in 28/11-1914.

³³ ZAC, N.č., zap. 21/12-1916.

³⁴ ZAC, N.č., zap. 28/12-1918.

³⁵ ZAC, N.č., zap. 19/9-1919.

³⁶ ZAC, N.č., zap. 28/12-1927.

³⁷ ZAC, fond Občina Celje-okolica, XXXIII/14.

³⁸ Slovenski gospodar (Sl. g.), letnik VIII, št. 14, str. 125/126.

in 17. julija je bil ustanovni občni zbor v mali dvorani Narodnega doma. Z ustanovitvijo društva je delo potekalo bolj načrtno in sistematično.

Namen društva je bil:

- združevanje celjskih slovenskih naprednih akademikov,
- pospeševanje prijateljstva med njimi in
- širjenje izobrazbe med vsemi sloji slovenskega življa, ki mu je potrebno vcepiti pravo narodno zavest in ga združevati v plemenitem družabnem življenju.

Število klubašev je bilo majhno, njihovo delovanje pa je bilo složno in uspešno. Da so lahko nemoteno delovali, je moral klub ohraniti svoj ferijalni značaj, ob tem pa se ni "izneveril vzvišenim nalogam na polju ljudske prosvete". Organiziral je zbiranje denarja, s katerim je podpiral Ciril - Metodovo družbo, knjižnice, sokolske domove in dijaške kuhinje. Klubaši so nastopali pri raznih društvenih prireditvah po slovenskih deželah kot predavatelji in govorniki. S pomočjo Kluba je bilo ustanovljenih več ljudskih knjižnic: leta 1909 v Gaberjih (Celje) in v Laškem, 1911 v Zidanem mostu, 1912 v Rogatcu in 1913 v Velenju. Člani so priredili več poljudnih predavanj in organizirali dva tečaja slovenščine in tečaj češčine.

Med prvo svetovno vojno Klub ni deloval. Po vojni pa so ga hoteli razpustiti, ker kot narodno obrambna organizacija na tem področju ni bil več potreben, vendar se je še obdržal in posvetil svoje narodno obrabno delovanje Koroški.³⁹

Delavsko podporno društvo

Delavsko podporno društvo s sedežem v Celju je s svojim delovanjem segalo tudi v ostale slovenske pokrajine. Osnovano je bilo na katoliško narodni podlagi. Namen društva je bil:

- pospeševati verski, duševni in gmotni napredek delavcev,
- pomagati bolnim in pomoči potrebnim članom,
- gojiti domoljubje in narodno zavest svojih članov.

Da je društvo doseglo svoj, s statutom (3/10-1897) določen, namen, je:

- organiziralo javne shode,
- prirejalo strokovna predavanja s poudarkom na temah, ki so se ukvarjale z delavsko problematiko,
- organiziralo večerne zabave in poučne društvene shode,
- uredilo društveno čitalnico in knjižnico ter tako poskrbelo za razširjanje primernih spisov ter verodostojne politične in strokovne literature.

Čeprav je društvo nosilo naziv delavsko, so se

lahko v njem zbirali vsi, ne glede na stan in spol; še posebno so bili dobrodošli kmetje.⁴⁰

Casino

Prvotno je društvo skrbelo le za družabno življenje svojih članov. Leta 1877 pa se je novi odbor odločil, da svoje delovanje popestri z družinskimi in pogovornimi večeri, ki so bili namenjeni kulturno izobraževalnemu delu društva.⁴¹ Na prvem takem srečanju je predaval dr. Riedl, na drugem je gimazijski profesor dr. Riebenberger obravnaval pevce in pesnike ljubezenskih pesmi, ki so nastopali po nemških dvorih od 12. do 14. stoletja, s posebnim poudarkom na življenju in delu Walnerja von der Vogelweide in na tretjem je prof. Deschmann razpravljaval o toploti.⁴²

Leta 1878. je bilo predavanje prof. Mareka z naslovom Preko dela do znanja in preko znanja do razumevanja narave.⁴³ Nato je sledilo nekajletno izobraževalno zatišje, ko je društvo skrbelo predvsem za družabnost (petje, deklamacije, plesi ...). Tako je bilo do leta 1883 izpeljano samo eno pomembnejše predavanje, in sicer februarja 1880, ko je nastopil dr. vitez von Vicenti s potopisno etnološko razpravo. Svoje izvajanje je specialno prilagodil poslušalcem in poskrbel, da so se seznanili z orientom na osnovi njegovih osebnih izkušenj. Predavatelj je namreč več let živel v Egiptu, Aziji in Mali Aziji; prepotoval je arabske puščave in dolino Eufrata. Govoril je tekoče arabsko in grško, nekoliko slabše pa perzijsko in turško. Vicentijevo potovanje je bilo namenjeno proučevanju jezikov. Svoje znanje o deželah, ljudeh in njihovi kulturi je opisal v več romanih in novelah.⁴⁴

Leta 1883 je društvo poskušalo popestriti dejavnost in znova vpeljati konverzijske večere ter s tem pridobiti nove člane; za začetek je nastopil prof. Deschmann, ki je govoril o elektriki in prav posebej natančno razložil telefonijo. Svoja izvajanja je popestril s številnimi demonstracijami.⁴⁵

Naslednje predavanje je imel prof. Gubo, ki je razložil vsebino in razvoj junaške pesmi, poudarek je bil na nemški srednjeveški pesnitvi o Nibelungih.⁴⁶

V naslednjih letih je društvo delovalo bolj na narodno obrambnem kot pa na izobraževalnem področju.

⁴⁰ ZAC, MOC I, fasc. 80, št. 8781).

⁴¹ Cillier Zeitung (C. Z.), Celjski časopis 20/2-1877, št. 22.

⁴² C. Z. 27/3-1877, št. 37.

⁴³ C. Z. 12/5-1878, št. 38.

⁴⁴ C. Z. 22/2-1880, št. 16 in 29/2-1880, št. 18).

⁴⁵ Deutsche Wacht (D. W.), Nemška straža 11/11-1883, št. 90 in 18/11-1883, št. 92.

⁴⁶ D.W. 16/12-1883, št. 100.

³⁹ Nova doba, št. 102, 7/9-1922).

Planinska društva

Statut Planinskega in gozdno gospodarskega društva za Štajersko iz leta 1872, ki je imelo svoj sedež v Gradcu in je delovalo tudi na celjskem področju, je imel v svojem programu med drugim dvig planinskega in gozdnega gospodarstva, kar naj bi društvo doseglo z zborovanji in ekskurzijami članov, predavanji, razmnoževanjem kvalitetnih strokovnih publikacij in objavo priznanih del z alpsko in gozdno gospodarsko problematiko.⁴⁷

Nekoliko pozneje ustanovljeno Savinjsko planinsko društvo s sedežem v Celju je vzelo za vzorec pri sestavljanju svojega statuta zgoraj omenjeni statut in ga dopolnilo glede na področje delovanja.⁴⁸

Planinsko društvo je združevalo prijatelje narave in planin; prirejalo izlete in skrbelo za planinske poti. Organiziralo poučne izlete v planine in predavanja posameznih planincev o gorskih izletih in vrhovih. Zbiralo je denar za urejanje planinskih in izletniških postojank. Posamezne naravne zanimivosti so opisovali in izdajali brošure, ki so bile dostopne tudi nečlanom - tako npr. je prof. Reibenschuch opisal podzemeljske jame na žalskem področju in dal 100 izvodov brošure na razpolago Savinjskemu planinskemu društvu.⁴⁹

Celjski Sokol

Sokol je bil v bistvu športno društvo, katerega glavni namen je bil dajati priložnost in spodbudo za pravilne telesne vaje. V statutu iz leta 1890 še ni vključen širši izobraževalni program; društvo naj bi poskrbelo le za telovadnico in strokovno usposobljene telovadne učitelje, organiziralo javne telovadne nastope, izlete in kulturno zabavne društvene prireditve s petjem, gledališkimi igrami in plesom.

Statut iz leta 1903 je že nekoliko bolj izobraževalno in tudi nacionalno obarvan, kajti posebej je poudarjeno, da je društveni namen krepitev telesnih in duševnih moči v slovenskem ljudstvu. Da bi ta namen doseglo je društvo:

- organiziralo društvene in javne telesne vaje...
- prirejalo, izlete, zabave in veselice,
- organiziralo predavanja, razprave, razmnoževalo brošure in letake, ki so se ukvarjali z telesno vzgojo ter poskrbelo za društveno knjižnico.⁵⁰

Praktično izobraževalna društva

Prostovoljno gasilsko društvo

Celjsko gasilsko društvo je v statutu 6. februarja leta 1895. zapisalo, da gre za zaključeno društvo, ki ga je ustanovila mestna občina in zato je tudi njej odgovorno za svoje delo. Glavni namen društva je bil preprečevanje škode, ki bi lahko nastala zaradi požara. Za izpolnjevanje take naloge so lahko skrbeli le disciplinirani, teoretično in praktično usposobljeni gasilci.⁵¹

Člani tega društva so morali obvladati določena znanja in spretnosti, da so lahko izpolnjevali pravila. Izobraževanje s pomočjo literature, predavanj in praktičnih vaj je bilo obvezno za vse člane. Širše je društvo delovalo le s prosvetljevanjem ljudi. S svojimi akcijami jih je seznanjal s pomočjo časopisov in na svojih prireditvah. Glavni namen prireditev je bil pridobivanje dodatnih sredstev, potrebnih za gasilsko opremo.

Čebelarstvo društvo

Na pobudo učiteljev Kresnika in Weissa, ki sta poučevala na deški mestni šoli, je bilo v Celju leta 1876 ustanovljeno čebelarstvo društvo. Glavni namen društva je bilo združevanje čebelarjev in ljubiteljev čebel ter popularizacija te kmetijske dejavnosti med ljudstvom. V tem času je na celotnem področju Štajerske (slovenskem in avstrijskem delu dežele) delovalo 6 čebelarskih društev, ki so bila med seboj povezana v zvezo. Celjska podružnica je štela 120 članov, zveza pa 600.

Društvo je imelo svoj čebelnjak pod Miklavžkim hribom; ob njem so člani organizirali predavanja, ki jih je navadno spremljal praktičen prikaz dela s čebelami in uporaba posameznih predmetov. Panji so bili narejeni po najnovejši (dzierdzonovi) metodi, ki je imela več pomembnih prednosti:

- vsako bolezen čebel so lahko pravočasno odkrili,
- lahko so delali umetne roje,
- lahko so gojili matice,
- točenje medu je bilo bolj enostavno.

O načinu izobraževanja in njegovem pomenu je pisal Slovenski gospodar leta 1878: "O čebeloreji se je že mnogo pisalo, toda kaj pomaga mrtva črka; zato je tudi naše društvo že v kratkem času svojega obstanka si prizadevalo, prikazati praktično vrednost iznajdb v čebeloreji in so bili v ta namen društveni shodi v Šentjurju, Galiciji in celjski okolici..."⁵²

Društvo je prirejalo izobraževalne shode, na

⁴⁷ ZAC, MOC I, fasc. 17.

⁴⁸ C. Z. 5/8-1877, št. 75.

⁴⁹ C. Z. 4/7-1880, št. 54.

⁵⁰ ZAC, Statut sokolskega društva za leto 1879 in 1903.

⁵¹ ZAC, MOC I, fasc. 71.

⁵² Sl. g. 14/3-1878, letnik XII, št. 11, str. 88.

katerih je seznanjalo svoje člane z najnovejšimi dognanji pri vzreji čebel in populariziralo dejavnost med nečlani. Organizirali so razstave, na katerih so predstavljali delo s čebelami in čebelje proizvode. Jezik predavanja je bil prilagojen poslušalcem - ker je bilo večina predavanj na podeželju (v bližnji in daljni celjski okolici), so bila predavanja večinoma v slovenskem jeziku. Društvo je imelo tudi svojega potovalnega učitelja Matevža Kresnika, ki je marljivo spremljal razvoj čebeloreje in svoje znanje prenašal na člane in tudi nečlane.

Sodelovanje drušev v zvezi je bilo dokaj aktivno. 3. aprila 1877. leta je celjsko čebelarstvo društvo organiziralo strokovni izlet v Leibnitz, kjer so se srečali s tamkajšnjimi čebelarji in si izmenjali izkušnje. Zbranim sta predavala Matevž Kresnik iz Celja o prednosti dzierdzonovih panjev in Mayer iz Gleisdorfa o umetni toploti. Na ogled so bili tudi razni predmeti in priprave, ki so jih uporabljali napredni čebelarji - njihovo uporabo in pomen so razložili Schoper, Kresnik in Ortner.⁵³

Februarja leta 1878. je bila v sklopu občnega zbora čebelarstva razstava v gostišču Pri belem volu v Celju. Razstavljeni so bili izdelki iz medu in voska (drobno pecivo, torte, potice, zvitki, voščeni zvitki, sveče, medeno vino). Čebelarški učitelj Matevž Kresnik pa je obiskovalcem razložil izdelovanje razstavljenih predmetov.⁵⁴

Junija istega leta je društvo organiziralo splošno izobraževalni izlet v Šmartno v Rožni dolini, kjer se je zbralo 150 ljudi "od blizu in daleč". Po krajšem nagovoru gospoda Gabrška je zbranim kmetom predaval Matevž Kresnik o čebeloreji in praktično prikazal čebelarjenje z dzierdzonovimi panji. "Kmetje so z zanimanjem poslušali in veliko sprševali".⁵⁵

Čebelarstvo društvo je zelo uspešno delovalo in ustanovljenih je bilo več podružnic - med njimi tudi Čebelarstva podružnica za Savinjsko dolino (leta 1906), ki je delovala na podoben način kot celjsko čebelarstvo društvo - pomagala je svojim članom in tudi nečlanom pri reji čebel z nasveti in materialom; prirejala je predavanja in imela svojega potovalnega učitelja g. Jurančiča.⁵⁶

Čebelarstva društva so bila ena od izredno aktivnih in uspešno delujočih društev. Njihovo delovanje je zelo pomembno za razvoj in napredek čebelarstva pri nas.

Strokovno izobraževalna društva

Učiteljska društva

Celjsko učiteljsko društvo, ki je bilo ustanovljeno leta 1870, je poskušalo skrbeti za napredek učne metode in razvoj pouka. Osnovano je bilo na strokovni podlagi in s statutom je bilo urejeno tudi jezikovno vprašanje - člani so lahko razpravljali v jeziku, ki so si ga sami izbrali. Posamezne obravnavane tematike pa so tako ali tako same po sebi narekovala uporabo ustreznega jezika, med drugim tudi zaradi lažjega razumevanja in poznejšega podajanja snovi pri pouku. Glavni namen društva je torej bil, da so člani osvojili dodatna znanja in se čim bolj usposobili za vzgajanje in izobraževanje.⁵⁷

Društvo je organiziralo strokovna predavanja lastnih članov in zunanjih strokovnjakov na katerih so obravnavali problematiko vzgoje in izobraževanja.

V času ko je društvo delovalo se je tako zvrstilo več predavanj:

- Johanna Rankel je na osnovi osebnih izkušenj pripravila predavanje o šolski disciplini pri kateri igra pomembno vlogo učiteljeva avtoriteta.⁵⁸
- O logiki je govoril Miklavc, ki je na osnovi lastnih izkušenj in iz življenja vzetih primerov v lahko razumljivi obliki prikazal in razložil pojem kot tak in podal praktične napotke za uporabo logike pri pouku.⁵⁹
- Jezikovno problematiko slovenščine sta obravnavala Jarc (glagol, samostalnik, enostavni stavki ...) in Lopan (zaimek, glagol...)⁶⁰
- Matematičnim vprašanjem sta se posvečala Bobisut (O nazornih sredstvih pri pouku matematike v nižjih razredih osnovne šole, O enostavnih in decimalnih ulomkih...) in Miklavc (Kako geometrično oblikoslovje obravnavati v ljudski šoli).⁶¹
- Miklavc je predaval tudi o fizikalnih pojavih (o elektriki in podajanju te snovi v šoli; predavanje so spremljali poskusi s pripravami, ki jih je g. Miklavc naredil sam).
- O telefoniji je razpravljal Weiß na učiteljskem zborovanju v Hrastniku.⁶²
- O naravoslovnih in zemljepisnih vprašanjih sta predavala Lopan (Kako lahko domače okolje uporabimo pri pouku prirodopisa in zemljepisa,

⁵⁷ C. Z. 15/11-1877, št. 104 in 9/12-1877, št. 111.

⁵⁸ C. Z. 10/5-1877, št. 50.

⁵⁹ C. Z. 10/11-1878, št. 90.

⁶⁰ C. Z. 10/5-1877, št. 50 in 11/8-1878, št. 64 ter 9/12-1878, št. 99.

⁶¹ C. Z. 10/2-1878, št. 12 in 10/4-1881, št. 29 ter 5/5-1878, št. 36.

⁶² C. Z. 10/5-1877, št. 50 in 2/6-1878, št. 44.

⁵³ C. Z. 8/4-1877, št. 42.

⁵⁴ Sl. g. 14/3-1878, letnik XII, št. 11, str. 88.

⁵⁵ C. Z. 20/6-1878, št. 49.

⁵⁶ ZAC, fond Občina Celje-okolica, XXXIII/10.

Izlet učencev v bližnjo okolico - proučevanje rastlin, živali, kamenin, orientacija na osnovi zemljevida,...) in Weiß (O življenju čebele kot domače živali).⁶³

Na željo učiteljev celjskega političnega okraja so se učitelji mestnih ljudskih šol odločili, da ustanovijo novo pedagoško društvo pod imenom Društvo učiteljev in prijateljev šole. Glavna naloga društva je bila boj za sodobno in napredno šolo.⁶⁴

Društvo je imelo 1. decembra 1883. leta svoj prvi četrtletni zbor. Med predavanji je zbujal posebno pozornost prispevek učiteljice F. Hallada, ki je govoril o vzgoji otrok v samostojne osebnosti. Kot pomemben dejavnik vzgoje je postavila družino in družinske razmere - socialne in materialne; revni starši ne morejo nuditi otrokom niti osnovnih igrac, da bi ob njih urili svojo ustvarjalnost, otroci bogatih staršev pa so preobremenjeni z igračami, ki so tako do potankosti izdelane, da otrok ne potrebuje nobene fantazije za igro. Dejstvo pa je, da otroka vzgajajo enostavne igrače, ki jih lahko izpopolnjuje in dopolnjuje ter ob tem razvija svojo ustvarjalnost. Z otrokom naj bi se igrali tudi starši, ki bi igro vodili in jo napravili zanimivo. Poudarila je tudi pomen druženja z vrstniki in kot idealno dopolnilno vzgojo omenila vrtnice, kjer delajo otrokovi starosti prilagojene vaje in ročna dela. Sredstva so enostavna, spodbujajo otroško domišljijo in ga navajajo na samostojnost. Pomebna je samostojnost tudi pri domačih nalogah, nikakor se ne sme dopustiti, da bi kdo drug delal namesto otroka, ker se ta poleni in si pokvari karakter. Otrokovi samostojnosti škodijo tudi inštruktorji - tak otrok v šoli ne posluša in ne sodeluje, ker pričakuje, da mu bo inštruktor doma razložil obravnavano snov. Tudi preobremenjenost z izvenšolskimi dejavnostmi je škodljiva in v skrajnem primeru povzroči izgubo veselja do dela.

Na koncu svojega predavanja je seznanila navzoče, da je zastop mesta Celja sklenil ustanoviti azil za zapuščeno mladino.⁶⁵

Delitev članov na nacionalni osnovi in ustanavljanje nacionalno čistejših društev se je začela kazati koncem 19. stoletja tudi pri učiteljskih društvih. Tako je bila leta 1897. ustanovljena Zveza slovenskih učiteljskih društev v Ljubljani, ki naj bi povezovala društva na strokovno nacionalni osnovi, tako delujoča kot tista, ki bodo šele ustanovljena na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem in Primorskem. Njen namen je bil doseči enotnost v pedagoško didaktičnem pogledu in pospešiti

razvoj slovenskega šolstva.⁶⁶

Poleg te zveze je tedaj že delovala Zveza avstrijsko jugoslovanskih učiteljskih društev, katere namen je bil pospeševanje duševnih in gmotnih interesov učiteljstva in jugoslovanskega šolstva na napredni, svobodomiseln in narodni osnovi. Ob 25 letnici delovanja leta 1912 je bila glavna skupščina zveze v Celju.⁶⁷

Zdravniško društvo

Leta 1876 je bila v Celju ustanovljena podružnica Štajerskega zdravniškega društva, ki je združevala v Celju in bližnji okolici delujoče zdravnike. Člani so skrbeli za tekoče seznanjanje z uspehi na strokovnem področju in sledili razvoju medicine.

Marca leta 1877 se je na seji društva zbralo 20 članov. Predvideno predavanje dr. Torbauerja o srčnih boleznih je odpadlo, so pa obravnavali uspešno operacijo (odstranitev eksudata) dr. Ipavca in povdarili izreden pomen pravilne diagnoze za uspešno zdravljenje bolezni. Prisotna je bila tudi operiranka.⁶⁸ Na drugi seji sta imela predavanje dr. J. Hoisel o Krapinskih toplicah in dr. Benjamin Ipavec o herniotomiji (operaciji kile).⁶⁹

Časopisi so delovanju društva najprej namenili precej pozornosti, pozneje pa je bolj malo omenjeno. Glede na problematiko, ki so jo obravnavali, je časopis priobčil le še obširnejši članek o občnem zboru leta 1881. Takrat je cesarski svetnik dr. Kočever obravnaval problematiko nege bolnikov na podeželju, in sicer bolj s pravnega kot z medicinskega stališča. Najprej se je dotaknil zakonskih predpisov, ki so bili v tem pogledu pomanjkljivi in nedorečeni. Svoje predavanje pa je zaključil z navodili, ki bi jih morali upoštevati občinski uslužbenci pri urejanju zdravstvene službe na podeželju.

Na podalgi dolgoletnih - lastnih izkušenj je predlagal, da se nega bolnikov na podeželju uredi v okviru naslednjih točk:

1. Občina je dolžna nuditi pomoč revnim bolnikom.
2. K revnim bolnikom pokliče zdravnika občina.
3. Občina je dolžna prepovedati delo neizučnim babicam in na njihovo mesto postaviti strokovno izprašane babice.
4. K revnim porodnicam mora občina poklicati babico.
5. Če zboli 6 - 8 občanov za isto nalezljivo boleznijo, je občina dolžna obvestiti o tem okrajno

⁶³ C. Z. 15/11-1877, št. 104 in 9/12-1877, št. 111 in 10/3-1878, št. 20 ter 10/4.1881, št. 29).

⁶⁴ D. W. 28/10.1883, št. 86.

⁶⁵ D. W. 10/1.1884, št. 3.

⁶⁶ ZAC, MOC I, fasc. 80, št. 6824.

⁶⁷ ZAC, MOC I, fasc. 146, št. 9678.

⁶⁸ C. Z. 5/4-1877, št. 41.

⁶⁹ C. Z. 18/10-1877, št. 96.

glavarstvo, ki odredi za epidemijo predpisane ukrepe.

6. Občina mora poskrbeti, da slaboumne in duševno prizadete hospitalizirajo v umobolnicah.
7. Za neozdravljive duševne bolnike in bolehnega mora poskrbeti občina.
8. V primeru, da kdo zboli za neznano boleznijo, ga pregleda zdravnik in odredi hospitalizacijo.
9. Vsak gospodar mora takoj javiti pojav nalezljive bolezni pristojni občini.⁷⁰

Z urejanjem zdravstvene službe na podeželju se je društvo ukvarjalo še kar nekaj let, kar je razvidno tudi iz obravnavane problematike na občnem zboru leta 1884, ko je okrajni zdravnik August Schneditz podal referat z naslovom Urejanje zdravstvene službe na podeželju.⁷¹

Juristično društvo

Društvo je bilo ustanovljeno leta 1878. in naj bi skrbelo, da bi se njegovi člani sproti seznanjali z razvojem in napredkom pravne znanosti in v tem smislu tudi delovali. Društvo je organiziralo zborovanja, na katerih so se obravnavala pravna vprašanja in imeli strokovna predavanja.⁷²

O delovanju tega društva časopisi zelo skromno poročajo. Le za leto 1885 sta navedeni dve predavanji, in sicer predavanje dvornega svetnika Heinricher-ja o premoženjskem razmerju med zakoncem in dvornega sodnega pripravnika dr. Pevez-a o "aberatio ictus" pri telesnih poškodbah in umorih. Predavatelj je zakonsko podano osnovo primerjal z izvajanjem v praksi.⁷³

ZUSAMMENFASSUNG

Die Erwachsenenbildung im Rahmen der Celjer Vereine bis 1918

Die ersten Vorschriften, die in Österreich die Tätigkeit der Vereine regelten, wurden nach 1840 angenommen. Die endgültige Gesetzesgrundlage bedeutete das 1867 erlassene Gesetz über das Vereinsrecht, das bis 1919 in Geltung blieb. Einen Höhepunkt erreichten die Celjer Vereine um die Jahrhundertwende. Aus den Registern geht hervor, daß im Jahre 1893 in Celje 32 und im Jahre 1919 bereits 110 Vereine eingetragen waren. Eine Rolle bei einer so großen Zunahme von Vereinen spielte auch der nationale Aspekt: Vereine, die früher beide in Celje lebenden Volksgruppen (Slowenen und Deutsche) einschlossen, wurden nun auf nationaler Grundlage organisiert.

Bildungsarbeit war auf die eine oder andere Weise fast bei allen Vereinen präsent, und in dieser Hinsicht könnten die Vereine in folgende Gruppen eingeteilt werden:

- allgemeinbildende Vereine (Ausweitung von allgemeinen Kenntnissen);
- praktisch bildende Vereine (Aneignung von bestimmten Fertigkeiten zur Ausübung von bestimmten Tätigkeiten) und
- fachbildende Vereine (Ausweitung von bereits angeeigneten Kenntnissen in einem Fach- oder Tätigkeitsbereich).

Die Ausbildung verlief im allgemeinen so, daß die Vereine schöngestige, populärwissenschaftliche und Fachliteratur besorgten, sich auf Zeitungen und Zeitschriften abonnierten, Broschüren herausgaben, Sprach- und andere Kurse sowie Vorträge veranstalteten und Ausflüge sowie Sport- und Kulturveranstaltungen organisierten.

⁷⁰ C. Z. 23/1-1881, št. 7.

⁷¹ D. W. 24/1-1884, št. 7.

⁷² C. Z. 27/10-1878, št. 86.

⁷³ D. W. 19/2-1885, št. 15 in 26/3-1885, št. 25.